

Én mand har styret Kasakhstan i årtier. Nu har vrede demonstranter fået nok

Demonstranter i Kasakhstan gør oprør mod et udemokratisk og korrupt system, der er personificeret ved landets forrige præsident, Nursultan Nazarbayev.

JESPER THOBO-CARLSEN

MARIE JUUL JØRGENSEN

Et råb er gået igen, når titusinder af kasakhere siden søndag har protesteret mod landets autokratiske styre.

»Gå væk, gamle mand«, har det lydt.

Den gamle mand er den 81-årige Nursultan Nazarbayev. Faktisk forlod han allerede i 2019 præsidentembedet for at imødegå utilfredsheden og vreden, men han trak stadig i trådene i kulissen. Det er tydeligvis ikke nok for demonstranterne. De vil helt af med manden, der har domineret det store land øst for Europa så længe, de fleste kan huske.

Da Nursultan Nazarbayev overtog præsidentposten for 32 år siden, var Kasakhstan stadig en del af Sovjetunionen. Siden har han 'vundet' præsidentvalg efter præsidentvalg med stemmetal højt oppe i 90'erne, fortæller Marie Dumoulin, der forsker i Europas østlige nabolande for den store europæiske tænketank European Council on Foreign Relations.

Det er den slags stemmetal, der åbenlyst ikke opstår på demokratisk vis, men skal sende et signal om udfordret magt. Det skulle også styrke personkulten, som Nursultan Nazarbayev havde bygget op.

»Han havde reel støtte, så han ville sandsynligvis have vundet regulære valg, men der blev snydt for at sige, at folket enstemmigt støtter deres leder og deres 'fader' på en eller anden måde«, fortæller Marie Dumoulin.

Masser af statuer

Nursultan Nazarbayev har udråbt sig selv som 'evig landsfader', hvilket også har den meget praktiske fordel, at han er immun for retsforfølgelse. I 2010 instruerede han forskere i at prøve at udvikle en eliksir, der kan forlænge menneskeliv. I 2019 blev hovedstaden Astana omdøbt til Nur-Sultan efter ham. Han har med rund hånd fået spredt statuer af sig selv rundt omkring i landet og har ofte ledsaget

Der er en ny generation, der vil af med det system, som Nazarbayev har skabt
Flemming Splidsboel, Dansk Institut for Internationale Studier

dem med en ydmygt klingende forklaring om, at han ville foretrække, at der skete forbedringer for den almindelige borger.

Derfor var det ladet med symbolik, da demonstranter i byen Taldykorgan i denne uge med reb væltede en statue af ham, som brækkede i to.

Nursultan Nazarbayev er ikke blevet set og har ikke ladet høre fra sig, siden protesterne brød ud. Marie Dumoulin vurderer, at han nok har forladt landet. Måske har demonstranterne fået deres ønske opfyldt. Men det løser ikke problemerne, siger hun. Selv om meget af vreden har været rettet mod Nursultan Nazarbayev, så stikker den meget dybere. Han var deres skydeskive som inkarnationen af Kasakhstans politiske system, men demonstranternes krav handler også om stigende energipriser, om regeringsførelse og om den ekstremt skæve fordeling af værdierne og privilegierne i samfundet, forklarer hun.

»Så det var åbenlyst, at de krav ikke ville blive opfyldt, ved at han opgav sine officielle positioner«, forklarer Marie Dumoulin.

De seneste dage er protesterne eskalerede, og det er endt i voldelige sammenstød med myndighederne. Onsdag stormede demonstranter lufthavnen i den største by Almaty og tiltvang sig adgang til regeringsbygninger. Politi og militær slog igen.

Pålidelige nyheder fra landet blev sværere at få frem, da myndighederne lukkede internettet. Den midlertidige præsident, Kassym-Jomart Tokayev, fyrede sin regering og henvendte sig onsdag aften i en tale til nationen, men budskabet var nok så meget rettet mod Rusland og præsident Vladimir Putin. Faktisk talte Kassym-Jomart Tokayev russisk og bad om assistance fra regionens russiskledede forsvarsalliance. Natten til torsdag sendte Rusland 'fredsbevarende' soldater ind i landet, skrev Reuters. En kasakhisk polititalsmand sagde torsdag ifølge CNN, at dusinvis af demonstranter var blevet dræbt og hundreder såret i sammenstød.

Fra Rusland lød det, at demonstranterne er »terrorister«, der er blevet inspireret »udefra«. Det er en standardnarrativ, som Rusland ofte bruger, når der er uro i en af de tidligere sovjetstater, som Putin defi-

nerer som sin umiddelbare interessesfære.

»Det er en måde at miskreditere demonstranter og benægte, at der er nogen utilfredshed i befolkningen«, siger Marie Dumoulin.

Modsat eksempelvis Ukraine, som ligger i udkanten af Europa, har Kasakhstan aldrig haft nogen mulighed for at vende ryggen til Rusland og vende sig mod Vesten. Dertil ligger landet for langt mod øst, og der er for mange etniske russere, som Putin vil kunne mobilisere med sin nationalisme. Geografi er skæbne, og Kasakhstan – det arealmæssigt niendørste land i verden – ligger mellem Rusland og Kina.

Den gamle Nazarbayev havde som den sidste tidligere sovjetleder, der stadig var ved magten, en særlig plads i Vladimir Putins univers, siger Marie Dumoulin. Han var en slags mentor, som den russiske præsident nok lyttede til, vurderer hun. Men han balancerede positive relationer til Rusland, Kina og Europa på én gang, siger hun. Nu har hans efterfølger, præsident Tokayev, måttet bede Rusland om hjælp til at slå protester ned. Det tolker

De seneste dage har der været hårde kampe i Kasakhstans største by, Almaty. Demonstranter har besat bygninger og sat ild til flere af dem. På billedet, der er taget onsdag, står sikkerhedsstyrker ned på nogle af demonstranterne.

Foto: Alexander Platonov/Ritzau Scanpix

analytiker som et løfte til Putin om loyalitet, der skal hjælpe Tokayev med at beholde magten, når han nu skal stå på egne ben uden rygdækning fra Nursultan Nazarbayev.

»For Nazarbayev rejste, havde Tokayev ikke nogen selvstændig politisk kapital. Han var grundlæggende Nazarbayevs mand, og nu er han nødt til at træde frem som den virkelige leder, og det er alle ikke begejstrede for. Så at have Moskvas opbakning er selvfølgelig en garanti for, at han ikke bliver udfordret«, vurderer Marie Dumoulin.

Mere stabil end naboerne

I mange år var Nursultan Nazarbayev en relativt populær autokrat, der navigerede med mere snilde og med lidt mindre jernhånd end sin kollega Aleksandr Lukasjenko i Hviderusland, der kaldes Europas sidste diktator.

»Man kan godt sammenligne dem, men Lukasjenko har lige et niveau mere i den autoritære retning«, siger Flemming Splidsboel, der forsker i global sikkerhed ved Dansk Institut for Internationale Studier.

Nazarbayev fik længe æren for, at Kasakhstan efter Sovjetunionens opløsning i 1991 klarede sig økonomisk bedre end nabolandene, og at det multietniske land kunne holde sammen. Men samtidig berigede han sig fra landets ressourcer, og den store korruption og ulighed lagde kiemen til urolighederne, der har flere forskellige temaer og relativt færre deltagere end sidste års store demokratiprotester i Hviderusland, siger Marie Dumoulin.

»Kasakhstan er rigere end andre lande i regionen på grund af sine naturressourcer, men de ressourcer kommer ikke flertallet i befolkningen til gode. Det er også derfor, protesterne startede i den vestlige region, hvor olieproduktionen er baseret. Det er på papiret den rigeste region i landet, men den er også blandt de regioner, hvor folk har de hårdeste livsvilkår«, siger hun.

Samtidig vil en del af den nye generation ikke længere leve med det undertrykkende, paternalistiske system.

»Der er en ny generation, der vil af med det system, som Nazarbayev har skabt. Hvis man ikke tilhører de rette kredse eller den rette klan, så kan man ikke komme ind i centraladministrationen eller i forretningsverdenen. De gør oprør mod et nepotistisk og korrupt system«, siger Flemming Splidsboel.

Personkulten omkring Nazarbayev blev bygget op, og så krakelerede den. Det er et mønster, man kender fra Sovjetunionen, siger Flemming Splidsboel.

»Når man så ikke kan lide dem mere, så forsvinder navnet. Hovedstaden har haft tre navne på 30 år.«

jesper.thobo-carlsen@pol.dk
marie.juul@pol.dk

Av, av, av ... lige det havde Putin ikke brug for

KOMMENTAR
MICHAEL JARLNER
INTERNATIONAL KOMMENTATOR

Med folkeopstanden i den tidligere sovjetrepublik Kasakhstan er Rusland under pres fra to sider.

Av, av, av: Lige det kunne Ruslands præsident, Vladimir Putin, godt have været foruden: En blodig folkeopstand i den tidligere sovjetrepublik Kasakhstan, der ikke bare grænser op til Rusland selv, men som pludselig også sætter Putin-styret under et nervepirrende dobbeltpres.

Det ene pres er militært: Samtidig med at Rusland nu bidrager til en såkaldt fredsbevarende styrke i den centralasiatiske republik Kasakhstan, har Vladimir Putin også opmarcheret omkring 100.000 soldater på grænsen til den anden tidligere sovjetrepublik, Ukraine, i en eskalerende og potentielt eksplosiv konflikt.

Den russiske præsident vil gøre alt for at undgå en krig på to fronter, så han kan

fokuser på Ukraine. Den konflikt handler om noget så grundlæggende som indretningen af Europa efter Murens fald og om demarkationslinjen mellem vestligt inspireret demokrati og russisk autokrati. Derfor har Rusland reageret resolut over for Kasakhstan: Branden skal slukkes, inden den kommer ud af kontrol.

Og til forskel fra situationen i Ukraine, der mod vest grænser op til både EU og Nato, så kan Putin mod øst regne med arbejdsro fra Kasakhstans anden store nabo, Kina. For ligesom Putin-styret har det kinesiske styre det mere end stramt med folkelige opstande. Ligesom Kina har en interesse i at fastholde et kasakhisk styre, der indtil videre har sikret nogenlunde ro om Kasakhstans 200.000 overvejende muslimske uighurer, som Kina jo selv gør sit ypperste for at undertrykke i den kinesiske Xinjiang-provins. Den olierige kinesiske provins deler en mere end 1.780 kilometer lang grænse med Kasakhstan.

Åh nej ... folket

De andet pres vedrører Putins egen autoritære styreform: Folkeopstanden i Kasakhstan kommer lige efter en anden folkelig demokratiopstand tæt på Rusland, nemlig i Hviderusland.

Det er en opstand, som Rusland har hjulpet den hviderussiske diktator, Aleksandr Lukasjenko, med at slå ned med brutal magt, men som også bekræftede Putin-styret i, at opstande skal bremses hurtigt. Og om nødvendigt brutalt. Ellers trækker de ud og kan ende med at brede sig ukontrollabelt.

Det er ikke bare lektionen fra Hviderusland, men også fra andre ekssovjettepublikker som førertalte Ukraine, Georgien og Kirgisistan, hvor folkelige opstande tidligere har væltet magthaverne. Demokrati kan smitte, frygter Putin-styret, der tilsvarende har slået hårdt ned på sin egen interne opposition ved at snigmyrde, fængsle og forfølge politiske mod-

standere som Aleksej Navalnyj og den kvindelige Pussy Riot-bevægelse.

Ifølge medierapporter har det russiske styre grebet ind over for sympatisører foran den kasakhiske ambassade i Moskva. Eller, som det hed i et indlæg på et socialt medie, »folk, der ser kasakhiske ud.«

Kort sagt: Med folkeopstanden i Kasakhstan ser præsident Putin både en yd-

re og en indre trussel, der skal slås ned med det samme. Og helst så hurtigt, at det ikke tvinger Vesten til en reaktion, der kan øge presset på ham ... og for så vidt også på Vesten selv.

USA's præsident, Joe Biden, har trods alt opstillet det 21. århundredes ideologiske kamp som en kamp mellem demokrati og autokrati. Hvor meget vil han ofre i

den kamp? Og hvor langt vil man gå i at efterkomme Ruslands koldkrigslogik, at Rusland har en særlig strategisk interesse i sit nærområde? En interesse, der i russisk optik trumfer folkets vilje, men er den modsatte af Vestens lære af Murens fald: At folkets vilje må være ledekræften.

En del af den russiske verden

Putin understregede for jul, at han ser Kasakhstan som en del af det russiske 'rum' eller den russiske verden, som han også har kaldt den. Det skete lillejuleaften, hvor Putin ifølge det russiske nyhedsbureau Tass takkede det kasakhiske styres støtte til at bevare russisk som officielt sprog, som det har været siden sovjettiden, men som kasakhiske systemkritikere kræver et opgør med.

Omkring hver femte indbygger er etniske russere i Kasakhstan, der deler 6.846 kilometer grænse med Rusland – verdens næstlængste grænse. Og ligesom i Ukraine, hvor Putin også bruger Ruslands historiske, kulturelle og demografiske bånd som legitimering for sin indblanding, er der også i Kasakhstan dele af etniske grupper, der ønsker sig indlemmet i Rusland.

Også på den måde har opstanden i Kasakhstan en større historisk dimension:

Den understreger, at den ellers forholdsvis fredelige opløsning af Sovjetunionen for nu 30 år siden endnu ikke har fundet et stabilt leje. At opløsningen på sin vis er uafsluttet. Og stadig kan blive blodig.

michael.jarlner@pol.dk